

Однак будь-які законодавчі кроки у цьому напрямку блокуються високим ризиком корупційних зловживань та кримінальних посягань на майно вразливих осіб, що вимагає створення багатоступеневих механізмів контролю, зокрема через запровадження широких лікарських консилиумів та судового нагляду за кожним окремим випадком. Зрештою, успішна трансформація неможлива без подолання суспільних табу та зміни медичної етики, а саме відхід від «змови мовчання» між лікарем та пацієнтом має стати основою для щирого діалогу, де право знати правду про свій стан є передумовою для прийняття будь-якого вольового рішення.

Отже, питання «права на гідну смерть» в Україні залишається закритим на рівні закону, але гострим на рівні людських історій. Поки держава не здатна забезпечити кожному паліативному хворому життю без болю, дискусія про евтаназію не вщухне. Головним викликом залишається пошук балансу: як захистити право людини не страждати, не відкривши при цьому двері для кримінальних зловживань та не знецінивши святості людського буття.

Миколайчук К. С.

Львівський національний університет імені Івана Франка
karynamykolaichuk@gmail.com
місто Львів

ЧИ МАЮ Я ПРАВО НЕ ЗАЗНАВАТИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА?

Насильство супроводжує людську цивілізацію стільки, скільки існує сама людина. Філософи, правники, соціологи впродовж століть намагалися осягнути його природу, пояснити причини і знайти механізми протидії. Так, Томас Гоббс вбачав у насильстві природний стан людства, так звану «війну всіх проти всіх», подолати яку покликана держава через встановлення тих чи інших правових приписів. Іммануїл Кант пов'язував заборону насильства з повагою до людської гідності як самоцінності. Та попри тисячоліття філософських роздумів і правових заборон, насильство нікуди не зникло – воно лише навчилося ховатися.

У сучасному розумінні насильство має широкий спектр проявів: починаючи від фізичного і психологічного, завершуючи сексуальним та економічним. Воно може виникати між незнайомими людьми на вулиці, на роботі, у збройних конфліктах, будь-де та будь-коли. Спільним знаменником у всіх цих проявах є своєрідний дисбаланс сили, адже насильство завжди є там, де хтось має змогу підпорядкувати іншого і де є готовність цією змогою скористатися.

Проте є особлива форма насильства, яка вирізняється з-поміж інших не лише своїм масштабом, а й своєю природою. Це насильство, яке застало знезапечно людину не за рогом на темній вулиці і не на полі бою, воно спіткало її в особливому місці – вдома. Там, де її мали б чекати любов, прийняття і безпека. Так-так, мова йде про домашнє насильство. Насильство, яке вчиняє не стороння людина, а та, якій довіряли, яку впустили у власний простір і власне життя. І саме ця знайомість, ця довіра, це відчуття «свого» перетворюють домашнє насильство на явище, протидії якому на всі 100% не знайшла жодна з правових систем світу.

Домашнє насильство вирізняється серед інших форм передусім своєю прихованістю (латентністю), адже відбувається у просторі, який суспільство традиційно називає «приватним», і саме ця приватність стає так званим щитом для кривдника та пасткою для потерпілої особи. Адже сусіди чують, але не втручаються; родичі здогадуються, але мовчать; діти бачать, але не розуміють, що це ненормально, бо не бачили нічого іншого. Так, за даними, оприлюдненими заступницею міністра внутрішніх справ Катериною Павліченко, лише за 10 місяців 2025 року до Національної поліції надійшло понад 103 тисячі заяв про вчинення домашнього насильства, і це лише ті, хто наважився звернутися. А скільки жертв бояться? Скільки таких випадків справді залишається «за закритими дверима» через страх, залежність, сором, які традиційно закарбувались в суспільній свідомості як «особиста справа сім'ї», а не як грубе порушення прав людини? Саме загальне уявлення про те, що в сімейні конфлікти не варто втручатися, що «таке буває в кожній родині», що це лише тимчасова сварка, очевидно, створює сприятливий ґрунт для мовчання.

З правової точки зору, відповідь на запитання «Чи маю я право не зазнавати домашнього насильства?» є очевидною: «Беззаперечно маю». Так, Україна приєдналась до ключових міжнародних документів у сфері захисту прав людини, серед яких є і Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, відома як Стамбульська конвенція, яка зобов'язала держав-учасниць криміналізувати домашнє насильство як таке, а також встановити ефективні механізми протидії цьому явищу. Відтак, в Україні з 2017 року встановлена кримінальна відповідальність за домашнє насильство і, здавалось би, проблема вирішена: є норма, є санкція, є відповідальність. Однак між нормою і реальністю, її застосуванням досі залишається прірва.

Так, справді, право не зазнавати домашнього насильства є беззаперечним, воно закріплено на рівні міжнародного і національного законодавства, ґрунтується на фундаментальних засадах людської гідності та особистої недоторканності. Однак чи є це право дійсним у тому ключі, що воно реально захищається і реально відновлюється у разі порушення? Відповідь на це питання залишається невтішною.

Доки суспільство сприйматиме насильство в сім'ї як «приватну справу», доки постраждала особа боїтиметься бути не почутою більше, ніж самого кривдника, доки держава не забезпечить реально діючий та ефективний механізм захисту – право існуватиме лише на папері. Але це вже буде навіть і не право, це буде ілюзія. Стамбульська конвенція дала Україні орієнтир, законодавство – інструмент. Наступний крок – зробити так, щоб слово «захист» стало реальністю для кожного, хто його потребує.